

BUITEN

13^E JAARGANG N^O. 19.

ZATERDAG 10 MEI 1919.

Foto C. Steenbergh.
DE TWEE EIKEBOOMEN OP HET LANDGOED STOUTENBURG BIJ AMERSFOORT,
WELKE VOLGENS DE VOLKSOVERLEVERING DAAR IN DEN AANVANG DER 17DE EEUW
GEPLANT ZIJN DOOR STOUTENBURG'S AMBACHTSHEER JOHAN VAN OLDENBARNE-
VELT, DIE DRIE EEUWEN GELEDEN (13 MEI 1619) ONTHOOFD WERD.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

DE TWEE EIKEBOOMEN OP HET LANDGOED STOUTENBURG BIJ AMERSFOORT, DOOR OLDENBARNEVELT GEPLANT, ILL.	BLZ. 217
BROEDERSCHAP (18), DOOR JOHN GALSWORTHY	218
OP ZOEK NAAR KASTEELN	219
BERGAMO (SLOT), NAAR P. PESENTI, DOOR L. MAZZOLENI, (VERTALING VAN P. MICHE), GEÏLLUSTREERD	BLZ. 220—222
ALS 'T AL ONTSPRUIT	BLZ. 222
EEN MERKWAARDIG SCHILDERIJ, DOOR A. B. VAN DEINSE, GEÏLLUSTREERD	223
DE KUNST VAN KIEVITSEIEREN ZOEKEN (VERVOLG), DOOR W. HIELKEMA EN A. TERPSTRA	224
KONIJNEN, ILLUSTRATIE	224
BOEKBESPREKING, DOOR J. C. MUYEN	225
JAPANSCH KERS, DOOR E. TH. W., GEÏLLUSTREERD	225
DE MOLENAAR VAN DE AMBLÈVE, DOOR F. W. DRIJVER	226
AAN DE WANDAMEN-BAAI, DOOR JOH. F. SNELLEMAN, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 226—227
HET OPEN VENSTER, NAAR HET ENGELSCHE VAN E. TEM- PLE THURSTON	BLZ. 227
IN HET VEELBESPROKEN SAARGEBIED, ILLUSTRATIE	228

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

BROEDERSCHAP

18) DOOR JOHN GALSWORTHY.
Uit het Engelsch vertaald door Leny Grondel—Chotzen.

ACHTER hem, met een gestadig, eentonig krakend geluid, rolde de wagen, beladen met okshoofden, waarop de maat van den voerman, lang uitgestrekt, zijn ochtendutje deed. Als het zinnebeeld van een onverzettelijke macht vervolgde de wagen zijn weg, trotsch, dat zijn reusachtige vracht alle vreugde, alle zegen vertegenwoordigde, die de schaduwen van die straat ooit hadden gekend.

De twee jonge menschen sloegen den hoofdweg in, waarop deze straat uitkwam.

„Kom,” zei Martin, „laten we naar Kensington gaan. Tot aan de Hound Street komen wij nu niets meer van belang tegen. Hier in de buurt is het weer al Purcey, wat je ook ziet.”

Thyme schudde zich.

„Och Martin, laten we naar een straat gaan, waar wat frissche lucht is. Ik heb een gevoel alsof ik vreeselijk vuil ben.” Onwillekeurig legde ze haar hand tegen haar keel aan alsof ze het benauwd had.

„Hier is al wat je zoekt,” zei Martin.

Zij sloegen links af en liepen nu een met boomen beplante laan in.

Nu ze weer ademen kon en vrij haar blikken laten rondzwerfen, hief Thyme haar hoofd weer op en rekte zich uit.

„O, Martin, daar moet iets aan gedaan worden!”

De jeugdige medicus antwoordde niet. Zijn gezicht droeg nog dezelfde sarcastische, opmerkelijke uitdrukking. Met een half spottend lachje kneep hij haar even in haar arm.

HOOFDSTUK XV.

TWEDE PELGRIMSTOCHT NAAR HOUND STREET.

Toen ze de Hound Street hadden bereikt, liepen Thyme en Martin Stone direct door naar juffrouw Hugh's voorkamer. Zij vonden haar daar bezig met de wasch. Voor een armzalig vuurtje droogde het weinige, dat het gezin in de afgelopen week had vuil gemaakt. Haar mouwen had ze opgestroopt, haar gezicht en oogen zagen rood en in haar haren scheen de damp van het sop nog te hangen.

Met een handdoek aan de peluw bevestigd zat de baby, onder zijn vaders bajonet en de gekleurde plaat, die de Geboorte van Christus voorstelde. De lucht van hem, van de muren, van de wasch en van het eten vervulden de kamer. De twee jonge menschen gingen op de vensterbank zitten.

„Mag ik het raam openen, juffrouw Hughs?” vroeg Thyme. „Of denkt u, dat het uw kleintje kwaad zou doen?”

„Nee juffrouw, dat hindert niets.”

„Wat hebt u daar aan uw polsen?” vroeg Martin.

De naaister zweeg maar verborg haar armen met het kleedingstuk, dat ze juist onder handen had, in het zeepsop.

„Nee, doet u dat niet. Laat het me maar liever eens zien.” Juffrouw Hughs haalde langzaam haar armen uit het sop. De gewrichten waren gezwollen en met bloed doorloopen. „O, wat een bruto!” riep Thyme verontwaardigd uit. „Dat is gisteravond gebeurd,” mompelde de dokter. „Hebt u wat arnica gehaald?”

„Nee mijnheer.” „Natuurlijk niet.” Hij legde een sixpence op de vensterbank neer. „Haal het dan gauw en wrijf er je polsen mee in. Pas op, dat de huid niet scheurt.”

Plotseling barstte Thyme los: „Waarom blijft u toch bij hem, juffrouw Hughs! Hoe kunt u met een man samenblijven, die u zóó behandelt!”

Martin fronsde zijn voorhoofd. „Was dat een buitengewoon geval of is het de gewone gang van zaken?”

Juffrouw Hughs draaide haar gezicht af naar het armzalige vuurtje toe. Haar schouders bewogen krampachtig.

Zoo gingen een paar minuten voorbij. Toen hervatte zij den arbeid en wreef het goed langs de waschplank heen en weer.

„Als u er niets op tegen hebt, zal ik mijn pijp eens opsteken,” zei Martin. „Hoe heet uw kindje? Bill? Zoo, kleine baas!” Hij stak zijn pink in het handje van de kleine. „Voedt u hem zelf?”

„Ja mijnheer.”

„De hoeveelste is hij?”

„Ik had er vijf kunnen hebben, mijnheer. Nu is hij er alleen met zijn broer Stanley van over.”

„Een per jaar?”

„Nee Mijnheer. De twee jaren van den oorlog kreeg ik natuurlijk geen kinderen.”

„Liep Hughs daar een wond op?”

„Ja Mijnheer, aan het hoofd.”

„Zoo, zoo. En had hij hooge koorts?”

„Ja Mijnheer.”

Martin tikte met zijn pijp tegen zijn voorhoofd aan. „De minste borrel brengt dat zeker in wanorde, is het niet?”

Juffrouw Hughs staakte even haar werk en keek, een stuk goed in haar hand, op. Haar met tranen bevekt gezicht sprak van berusting, alsof ze een uitweg had weten te vinden om haar man te verontschuldigen.

„Vroeger behandelde hij me niet zooals nu,” zei ze. Alle drie stonden nu om het bed geschaard, waarop de baby zetelde, met een glazigen blik in zijn suffe oogjes.

„Aan dat verleden zou ik nu maar niet langer terugdenken, juffrouw Hughs,” zei Thyme. „Als ik u was, bleef ik hier geen dag langer. Dat is uw plicht als vrouw.”

Toen juffrouw Hughs van haar plicht als vrouw hoorde spreken, draaide zij zich langzaam om. Een zekere wraakgierigheid drukte op haar gezicht den stempel.

„Zoo juffrouw,” zei ze. „Ik weet niet, wat ik doen moet.”

„Neem de kinderen mee. Ga heen. Wat helpt het u of u al wacht. Wij zullen u wel helpen als uw geld niet reikt.”

Maar juffrouw Hughs zweeg.

„Nu,” zei Martin, terwijl hij een rookwolk uitblies.

Opnieuw barstte Thyme uit. „Ga toch dadelijk wanneer uw jongen van school komt. Hughs zal u nooit kunnen uitvissen en dat is hem gegund. Geen vrouw hoeft te verdragen, wat u van uw man moet ondervinden. Het is niets dan zwakheid, wat u in den weg staat, juffrouw Hughs.”

Alsof dit woord als een pijl tot het binnenste van haar ziel doordrong, en haar bloed vrijen loop liet, werd het gezicht van juffrouw Hughs plotseling vuurrood.

Woedend stootte ze uit:

„Ja en hem dan met zijn slechte neigingen en dat kleine nest hier achterlaten . . . nadat ik acht jaar lang zijn vrouw ben geweest en hem vijf kinderen heb gegeven! Na alles, wat ik voor hem heb overgehad! Ik zal nooit een beter man wenschen dan hij voor me is geweest totdat zij kwam met haar bleek gezicht en nuffige maniertjes en haar praatjes, waaraan je wel kunt zien, dat ze niets bijzonders is. Laat haar naar haar schilders gaan en daar met haar naakte lijf pronken. Dat is haar brood. Maar laat ze niet bij fatsoenlijke menschen onrust stoken . . .” En haar polsen Thyme voorhoudend, die verschrikt achteruit week, riep ze uit: „Nooit heeft hij het vroeger in zijn hoofd gehaald een hand tegen me op te heffen, nooit nooit! En dat heb ik nu aan haar nieuwe kleeren te danken!”

De kleine, verschrikt door den hartstochtelijken toon, waarop zijn Moeder sprak, brulde het uit. Juffrouw Hughs bedwong zich en nam het kind op haar arm, hem vast tegen haar schrale borsten aandrukkend. Over het donzige, donkere hoofdje heen, keek ze de twee jonge menschen aan.

„Gisteravond, toen ik met hem worstelde, heeft hij me zoo toegetakeld. Hij bezwoer me, dat hij heen zou gaan en me in den steek zou laten, maar ik hield hem vast, ik hield hem tegen. En denkt u nou werkelijk, dat ik hem ooit van mijn leven naar dat nest laat gaan. Nooit, nooit! En al vermoordt hij me eerst!”

Na dezen uitval verdween de hartstocht weer uit haar gezicht. Ze was weer de zachte, stille vrouw.

Met neergeslagen oogen had Thyme bij de deur toegeluisterd. Nu keek ze Martin aan met het duidelijk verzoek heen te gaan. Stilzwijgend doorrookend had de jonge man geen oog van juffrouw Hughs afgewend. Nu nam hij zijn pijp uit zijn mond en

„Deze jonge man kan niet te veel opwinding verdragen,” zei hij nadrukkelijk.

Stil keken weer alle drie naar het kindje. Zijn kleine vuistjes, zijn neusje, zijn voorhoofd, ja zelfs zijn bloote, rimpelige voetjes, hield hij met al zijn zwakke krachten tegen het lichaam van zijn moeder aangedrukt alsof hij trachten wilde door het een of ander gat uit dit leven weg te vluchten. Er lag een stomme wanhoop in die poging om den weg terug te vinden naar de plaats, waar hij vandaan kwam. Zijn donker, donzig hoofdje trilde zelfs mee bij die poging om te ontsnappen. Hij stond nog pas zoo kort in het leven en die korte tijd was al voldoende geweest. Martin stak zijn pijp weer in zijn mond.

„Zoo gaat het niet,” zei hij. „Hij kan er niet tegen. En ziet u eens, als u hem niet langer de borst kunt geven, is zijn leven niet dat meer waard.” Hij knipte even met zijn duim en wijsvinger. „U zelf kunt het best beoordeelen, wat voor verandering u in uw leven moet brengen.”

Daarna ging hij, Thyme wenkend, de trappen af.

HOOFDSTUK XVI

ONDER DE OLMEN.

De lente heerschte in de harten der menschen en in die van hun groote metgezellen, de boomen. De zorgen, de ergernissen van elken dag waren vergeten. Het voorjaar liet zijn invloed gelden. Het bewoog den ouden man nog eens zijn hoofd om te draaien, om een vrouw, die veel jonger was dan hijzelf, na te kijken. Het liet jonge mannen en jonge vrouwen hand in hand wandelen en het schonk elk vogeltje op den tak een prachtig lied. Dwarrelend zonnelicht schitterde op de pas ontloken blaadjes en scheen warm neer op de wangen van kreupele jongetjes, die de Gardens binnen stropelden zoodat hun bleeke stadssnuitjes er gezond en blozend gingen uitzien.

In de Broad Walk, onder de vervaarlijke olmen, koesterden de menschen zich in de zon: generaals en kindermisjes, dominees en werkeloozen. Daarboven, in het lentewindje, bewogen de takken der olmen zich zacht heen en weer, ritselend, geheimzinnig krakend en het eindeloos gebabbel der boomen deed zich voor als stille gesprekken over de zaken der menschen. Het was ook aardig om het rusteloze dier millioenen afzonderlijke blaadjes te zien, die alle verschillend gevormd waren en waarvan nooit twee op gelijke wijze fladderden en die toch alle aan den eenvoudigen geest van hun boom gehoorzaamden.

Thyme en Martin zaten onder den allergrootste van de boomen op een bank. Hun manieren misten de kalmte en waardigheid, waarmede zij twee uur geleden hun ontdekkingstocht van den anderen kant van de Broad Walk uit waren begonnen.

Martin zei:

„Je hebt er nu al genoeg van. Als je eenmaal bloed hebt gezien, ben je als de rest.”

„Dat is niet waar, Martin! Wat gemeen van jou om dat te zeggen!”

„Ach, het is wel zoo. Daar huist zooveel schoonheidszin in jou en je familie, jullie hebt zooveel goede bedoelingen. . . . Maar als het er op aankomt te handelen, is er geen een, die aanpakt.”

„Spreek geen kwaad van mijn familie. Die is zeker net zoo goed als jij.”

„O, het zijn beste menschen, dat is waar. En ze zien ook heel goed in, wat er verkeerd is in de Maatschappij. Dat staat hen ook niet in den weg. Maar je vader b.v. is een echt ambtenaar. Hij weet zoo goed, wat hij niet mag doen, dat hij nooit iets doet. Evenals Hilary zoo nauwgezet nagaat, wat hij eigenlijk moest doen, dat hij nooit iets uitvoert. Je ging vanmorgen naar die vrouw met de gedachte haar heelemaal op het droge te helpen en nu je ziet, dat de zaken niet zijn zooals je je had voorgesteld, sta je met je mond vol tanden.”

„Je kunt niet alles gelooven, wat ze zeggen. Daar heb ik zoo het land aan. Ik dacht, dat Hughs haar in een dronkemansbui had geslagen. 'k Wist natuurlijk niet, dat zij met haar jalouzie. . . .”

„Natuurlijk wist je dat niet. Denk je, dat die lui ooit ronduit met ons spreken als ze er niet toe gedwongen zijn? Ze zijn wel wijzer.”

„O, ik heb aan alles het land! Het is zoo gemeen, zoo laag!”

„O, groote God!”

„Het is zoo! Ik voel niet, dat ik een vrouw moet helpen, die zulke vreeselijke dingen zegt en voelt, of dat meisje of een van hen. . . .”

„Wie geeft er wat om, wat ze zeggen of wat ze doen? Daarom gaat het niet. 't Is doodeenvoudig een kwestie van gezond verstand. Jouw familie heeft die kamer voor dat meisje gehuurd en moet nu zorgen, dat ze zoo gauw mogelijk een andere krijgt. Het gaat hier alleen maar om de gezondheid van die vrouw, van dat kindje.”

„Nu, en ik voel dat het niet goed voor mij is er nog iets verder mee te maken te hebben en ik wil het ook niet. Ik geloof er niets van, dat je menschen kunt helpen, die zelf niet geholpen willen worden.”

Martin floot.

„Ik vind, dat je veel van een bruid hebt,” zei Thyme.

„Och, ik ben een bruid, niet veel van een bruid. Dat is het heele verschil.

„Des te erger.”

„Verschil van meening, Thyme.”

Geen antwoord.

„Kijk me eens aan.”

Heel langzaam gingen Thymes oogen zijn richting uit.

„Ja?”

„Hoor je bij ons of hoor je niet bij ons?”

„Natuurlijk hoor ik bij jou.”

„Nee, dat doe je niet.”

„Dat is wel waar.”

„Kom, laten we er niet verder over kibbelen. Geef me je hand.”

(Wordt vervolgd).

OP ZOEK NAAR KASTEELN!

HET zal onze lezers interesseeren, dat in dit blad, sinds zijn oprichting — in Mei 1907 — tot 1 April 1919 geïllustreerde beschrijvingen van 175 kasteelen en buitenplaatsen zijn opgenomen, daaronder gerekend de ruïnes of overblijfselen van oude buitens en ook de kasteel-achtige moderne buitenverblijven — als „Duin- en Kruidberg” en „de Haar” — doch niet de totaal verdwenen huizen en evenmin de enkele moderne landhuizen die wij plaatsten en waaraan wij in 't vervolg meer aandacht zullen gaan wijden dan tot dusverre het geval was.

Deze 175 waren aldus over onze elf provinciën verdeeld:

Noord-Holland	20	Overijsel	6
Zuid-Holland	21	Gelderland	36
Zeeland	7	Utrecht	17
Friesland	2	Noord-Brabant	19
Groningen	6	Limburg	41
Drente	1		

Zoo langzamerhand komen er enkele provinciën, waarin ons geen fraaie oude-buitenverblijven meer bekend zijn. Wat niet zeggen wil, dat ze er niet meer zijn.

We gelooven, dat men ons in deze geen droevig gebrek aan speurzinn kan verwijten, te minder omdat vooral de 18de eeuwse buitens vaak uitwendig weinig opvallends bieden, doch inwendig soms zeer bezienswaardig zijn, en men van ons toch moeilijk kan verlangen, dat wij bekend zijn met de intérieurs van al onze oude buitens.

Het zal onze lezers niet verwonderen, dat wij, nu wij 't zóóver hebben gebracht, gaarne *volledig* willen zijn en een beroep op hun hulp doen om het nog ontbrekende aan te vullen. Wij laten thans de behandelde kasteelen en buitenplaatsen in de provinciën *Noord-Holland* en *Zeeland* volgen en zullen gaarne vernemen, welke daar gelegen buitenplaatsen men meent dat nog een plaats in ons blad verdienen. Noodig is daarbij mededeeling van den naam van den eigenaar, en zoo deze niet tevens het Huis bewoont, ook van den bewoner, terwijl het gewenscht is, ter staving van zijn meening dat het Huis voor beschrijving in ons blad in aanmerking komt, prentbriefkaarten of foto's ervan in te sluiten, die wel niet voor reproductie geschikt behoeven te zijn, maar ons een voldoende indruk kunnen geven. Zoo slechts tuin of park aanleiding tot behandeling bieden, kan alleen tot plaatsing worden overgegaan, als de aanleg van den tuin of de schoonheid van het park waarlijk *buitengemeen* is.

Men make uit het bovenstaande niet op, dat onze „voorraad” zoo langzamerhand uitgeput raakt; vooral Limburg is op dit gebied een bron, die nog steeds rijkelijk vloeit. Maar zooals wij reeds zeiden, in *enkele provinciën* zijn ons geen oude buitenverblijven van beteekenis meer bekend.

Geplaatst zijn geïllustreerde artikelen van de volgende kasteelen en buitenplaatsen in de provincie

NOORD-HOLLAND

Assumburg, 1911, 28, 1917, 24,29	Muiderslot 1911, 26; 1913, 23-24.
Bergen, Hof van — 1913, 38	Nederhorst-den-Berg, 1912 38-39.
Boschbeek-Groenendaal, 1913, 16	Nijenburg, 1919, 12, 16.
Brederode (ruïne) 1908, 52, 1917, 28.	Radboud, Kasteel van — 1916, 28.
Duin- en Kruidberg, 1910, 52-53	Rooswyck, 1917, 5.
Frankendaal, 1919, 9	Schagen, Huis te— (overbl.) 1918, 20.
Gooilust, 1909, 17-19	Scheybeeck, 1911, 9, 1913, 29-30.
Groenendaal (zie Boschbeek)	Trompenburgh, 1908, 44-46
Heemstede (overbl.) 1913, 25	Vogelenzang, Huize— 1915, 8.
Kleef, Huis ter — (overbl.) 1915, 45	Zwaansvlied, (overbl.) 1912, 21
Marquette, 1911, 28; 1917, 23	
Medemblik, (zie Radboud)	

Wij vermoeden nog 't bestaan van enkele fraaie oude landhuizen tusschen Haarlem en Hillegom, en bij 's-Graveland.

ZEELAND.

Boede, Der — 1915, 32	Moermond, 1915, 31
Duinbeke, 1915, 35	Toorenvliedt, 1915, 30-31
Haamstede, De — 1915, 16-17	Westhove, 1915, 38.
Hooge, Ter — 1915, 31	

Ons bekend: de overblijfselen van Rammekens, en het kasteel van Sluis.

Moge, dank zij veler medewerking, de reeks volledig worden!

BERGAMO. HET DOMPLEIN, GEZIEN UIT HET BISSCHOPPELIJK PALEIS.

BERGAMO.

(Slot).

DE kapel der Colleoni, waarin architectuur en beeldhouwwerk samenwerken tot een geheel van wonderlijke schoonheid, is voorzeker in tijdsorde het eerste groote bouwwerk in deze streek, door een Lombardisch artist gebouwd in den geest der Renaissance, zonder gothessies aan den Gothischen stijl.

Door hare architectuur en door hare beeldhouwwerken vormt zij een der schitterendste voorbeelden van de weelde en de verfijning der Italiaansche kunst in de vijftiende eeuw. De beroemde Republicke van Venetië aanvoerde troepen van de Venetiaansche Republiek, Bartolomeo Colleoni van Bergamo, liet deze kapel bouwen en droeg dit werk op aan Giovanni Antonio Amadeo, den bouwmeester en beeldhouwer der Certosa di Pavia en van den Dom te Milaan.

Bartholomeo Colleoni, tot wiens eeuwige gedachtenis de Republicke Venetië het grootsche monument van Andrea del Verocchio deed verrijzen, was een vurig aanhanger der tendenzen van het Humanisme, zóó zelfs dat hij zijne dochters de klassieke namen van Medea en Cassandra gaf; aan zijn invloed is zeker te danken de invoering van klassieke elementen in het Mausoleum, dat zijn naam draagt. Het is ondertusschen waarschijnlijk, dat men aan den beroemden condottiere de heroïsche figuren op de graftombe dankt.

Onder de talrijke schoonheden, welke de Cappella Colleoni bevat, bewoert de bezoeker de graftombe van Medea Colleoni, die in de groote lijnen aan de meest beroemde grafmonumenten der Toskaansche meesters doet denken; het beeld herinnert aan dat van Ilaria del Carretto, werk van Jacopo della Quercia.

Dit werk werd uitgevoerd door Amadeo, korten tijd na den dood van Medea op den 6en Maart 1470. Amadeo was toen op het hoogtepunt van zijn kunstenaarsloopbaan en scheidde zich af van de school van Mantegazza, om over te gaan in de Toskaansche school, door de studie der werken van Donatello, Bellano en Michelozzo.

Aan de basis van de tombe leest men: *Jovanes Antonius de Amadeis fecit hoc opus*. In twee sonetten van zijn Città del Silenzio bezong Gabriele d'Annunzio de mausolea van Medea en Bartholomeo Colleoni.

In zijn testament drukt Colleoni den wensch uit, dat de Cappella voortdurend verfraaid zal worden, welke wensch inderdaad vervuld is, daar het binnenste van dit schoone mausoleum met

zijne beschilderingen, beeldhouwwerk, decoratie a stucco, inlegwerk en houtsnijwerk, een prachtig document aanbiedt der opeenvolgende tijdperken in de geschiedenis der kunst. De paneelen der inlegwerken, welke tafereelen uit de Heilige Schrift voorstellen, behooren tot het edelste werk van Giambattista Caniano d'Alzano. De bovenste fresci, voorstellende het Geloof, de Hoop en de Barmhartigheid en tafereelen uit het leven van Johannes den Dooper, geven een levendig beeld van den grooten persoonlijk en fantastischen geest van Gio Battista Tiepolo.

Naast de Cappella Colleoni bewoert men het liefelijke Battistero, dat meer dan drie eeuwen lang door zijne schoonheid alle deskundigen in Europa in verrukking heeft gebracht.

Verdere merkwaardige voorbeelden van Renaissance bouwkunst zijn de kerken van S. Agostino (1290), die in 1401 gedurende een strijd tusschen Welfen en Ghibellijnen een prooi der vlammen werd en in 1442 door de Osservanti, Minori di Lombardia (een kloostergilde) weder opgebovend, met kerk S. Spirito, die men aan den architect Pietro Isabella toeschrijft en waarin ook eene kostbare verzameling schilderwerken wordt aangetroffen.

San Spirito is een kerk van grootsche afmetingen met een enkel schip, waarin twaalf groote pilaren, geplaatst tusschen tien altaren. De meest verfijnde Grieksch-Romeinsche smaak spreekt uit de gebeeldhouwde ornamentiek van dezen tempel, naast het werkelijk prachtige architectonische lijnenspel, verter spreekt.

In de kerk de Santo Spirito worden schilderijen van groote waarde bewaard: het verrukkelijk *pollittico* van Ambrogio da Fossano, bijgenaamd *il Bergognone*; waardevol zijn de doeken van Previtali, den verfijnden leerling van Bellini en van den beroemden schilder Lorenzo Lotto, die met Tiziano, Palma de Oude, Giorgione, Paris Bordone enz. de glorievolle schaar der Venetiaansche school voltallig maken.

De kathedraal, eerst genoemd naar San Vincenzo en later naar Sant Alessandro, den martelaar vaandeldrager van het Thebaansche legioen en schutspatroon der stad, werd in 1207 eerst geresceens in 1483 door den bisschop Ambrosius Martinengo, later nog gens de plannen van Carlo Fontana, en gemoderniseerd volinwendige decoratie, die wij danken aan het talent van den inge-

nieur Fornoni en van den schilder Domenighini. In het koor valt te bewonderen een paneeltje van Bellini, voorstellende de marteling van Sint Jan, werk van Tiepolo. Het snijwerk der koorstoelen is van de Manni. De middenstoel en de kostbare basreliefs zijn het geniale werk van den grooten beeldhouwer Andrea Fantoni. Een kostbaar doek van kleine afmetingen van Previtali vertoont den datum 1524.

Twee schoone schilderijen van Enea Tarpino dienen vermeld te worden. Een wordt bewaard in de kerk van Santa Grata, welke kerk een rijk met goud en stuc versierd gewelf vertoont; de andere in de Carmine kerk, gebouwd tegen het oude klooster der Carmelitani.

De kerk van Santa Grata *inter Vitex* is uitgevoerd volgens de fraaie en meesterlijke plannen van den Bergamees Achille Alessandri. Deze kerk bezit een geniale doodendans van den eigenaardigen Bergameeschen schilder Borominni, beroemd om zijne decoratieve composities, doorvlochten met bloemen en engeltjes en schitterend van lichte gratie.

In de straat Porto Dipinta, in de kerk S. Andrea, geflankeerd door pilaren en met een grooten centralen koepel, wordt een beroemd doek bewaard van den bekenden Bresciaanschen schilder Moretto.

De indrukwekkende kerken der benedenstad San Alessandro in Colonna en San Alessandra della Croce, beiden grootsch van lijn, bezitten schoone schilderijen.

Ook de kerk van S. Bartolomeo mag niet stilzwijgend voorbij gegaan worden met haar buitengewoon decoratief gewelf, dat, hoewel in baroque stijl, indrukwekkend is met het grootsche schip en rijk is aan beroemde schilderijen, in het bijzonder een doek van Lorenzo Lotto, voorstellende de Heilige Maagd op den troon, omringd door engelen en heiligen.

Alle kerken, en het zijn er vele, hebben, de eene meer, de andere minder, kunstschatten van groote waarde van de beroemdste meesters der Renaissance. De meest bekende schilders uit Bergamo zijn geweest Previtali, Palma de Oude, Santa Croce, Porde none, Mo'oni en niet te vergeten de beroemde portrettschilder broeder Vittore Ghislandi, genaamd Fra Galgario, naar het klooster dat hij te Bergamo bewoonde. In 1655 geboren stierf hij in 1743.

Vele belangrijke kunstwerken uit de 15e en 16e eeuw vindt men in de Academia Carrara. Zij bevat drie verzamelingen: Carrara, Lochio en Morelli, die niet alleen van groot belang zijn voor de geschiedenis van Bergamo, maar ook in de geschiedenis der Italiaansche en buitenlandsche schilderkunst. Een schilder-academie is er aan toegevoegd.

Tot de periode van de Renaissance behooren ook de fontein bij het pleintje van S. Pancrazio (1549) en die van Tritone in de straat Pignolo (1592).

Ook in het midden van de groote omheining van het oude gebouw ten dienste der kermis van S. Alessandro en gebouwd in de eerste helft van de 17e eeuw verrijst een groote en mooie fontein, werk van zekeren Antonio Calegari uit Brescia. Zij is de grootste en rijkste fontein, de meest indrukwekkende met haar reusachtigen Triton, die verrijst temidden van het centrale bassin, met z'n monsters en paarden, z'n rijke en sierlijke decoratiemotieven.

Behalve de reeds genoemde grootsche Basilica van Santa Maria Maggiore, hebben we het gebouw van het Technisch instituut, in Palladiano-stijl ter vervanging van het oude gebouw Pretorio. Begonnen 2 November 1599 werd het gebouwd onder den Doge Marino Grimano.

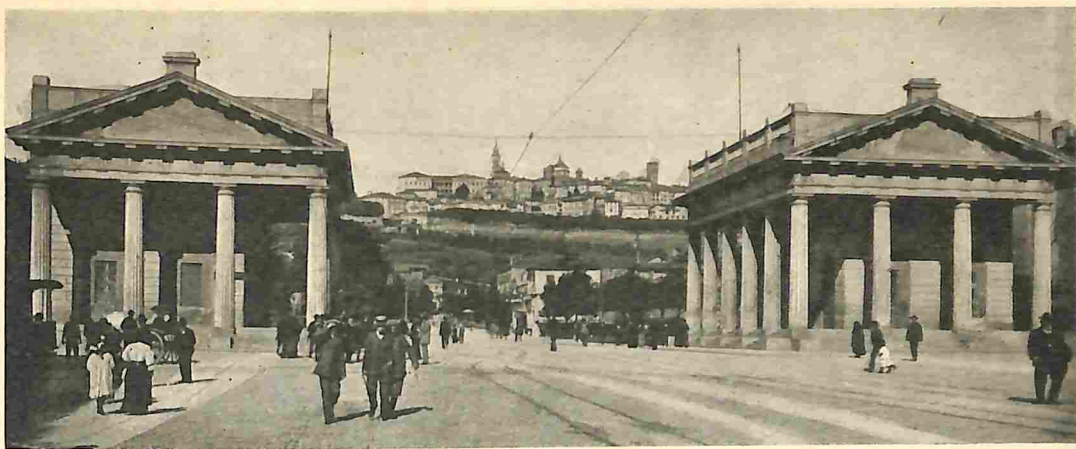
De provincie Bergamo heeft vele bouwkunstenaars voort gebracht, waaronder we als de meest beroemden de Alessandri vermelden; onder de kunstenaars, die ingelegd werk voortbrachten en die houtsnijwerken vervaardigden, moet als de meest bekende Andrea Fantoni genoemd worden.

Men dient niet te vergeten dat de families Capodiferro, Belli, Zambelli, Boselli en Caniana zoowel in het vaderland als daarbuiten schoone werken hebben nagelaten.

Herinneren wij ook aan de familie, welke Achille, Marco en Filippo Alessandri heeft voortgebracht en anderen met een goeden naam t.w. Simone Elia, Giacomo Quarenghi, geestdriftig leerling van Palladio, vervaardiger in zijn vaderland van twee beroemde altaren en benoemd tot architect door de Russische Keizerin Catharina II. Inderdaad deed Quarenghi talrijke bouwwerken verrijzen van zuiver Grieksch-Romaansch karakter en stijl.

De goudsmeedkunst heeft eveneens vele vertegenwoordigers in Bergamo gehad, in het bijzonder het geslacht der Lorenzoni in 1250. Voorts mogen in 't kort nog genoemd worden eenige namen, die geschilderd hebben op het gebied van wetenschap, letterkunde en krijgsmanschap.

Zoo vinden wij in de veertiende eeuw den Kardinaal G. Longhi, groot-kanselier van het Koninkrijk Napels, die door Paus Celestino V in 1294 tot Kardinaal verheven werd en die zich in de letteren en de theologie onderscheidde.

BERGAMO. DE PUORTA NUOVA MET GEZICHT OP DE OUDE (HOOGE) STAD.

In de vijftiende eeuw blinken uit in de Italiaansche letteren vier leden der familie Barzizza en in de zestiende eeuw Bernardo Tasso en Torquato, die, geboortig uit Sorrente, door afkomst en door zijne sympathie een Bergamees was, alsook een zekere Ercole Tasso, schrijver van verscheidene werken in proza en poezie. In de achttiende eeuw Pierantonio Serassi, schrijver van een zeer doorwrocht leven van Torquato Tasso; de abt Girolamo Tiraboschi, schrijver eener geschiedenis der Italiaansche letterkunde; Lorenzo Mascheroni, die in letterkundigen vorm lessen over tooneelspelkunst schreef; Paolina Grismondi Secco-Suardo, eene liefelijke dichteres.

Op het gebied van krijgsmanskunst is het voldoende den naam te noemen van Bartolomeo Colleoni, den beroemden Condottiere, die glorieus verbonden blijft zoowel aan de militaire bedrijven als aan de kunst van zijn tijd.

De onvergetelijke naam van Gaetano Donizetti, componist van vele bekende opera's, blinkt uit in de muziekwereld.

Aan het einde der zestiende eeuw zag Bergamo de figuur van Arlechino geboren worden, de beroemde potsenmaker der Commedia dell'Arte. Het was Alberto Ganassa uit Bergamo, die ongeveer in 1570 den veelkleurigen dwaas het leven gaf en hem in Frankrijk en in Spanje naam deed maken.

In eene beschrijving, gedateerd 7 Juli 1560, door den kapitein Pietro Pizzamano vinden wij waar hij over industrie spreekt, dat hij als belangrijkste takken van nijverheid te Bergamo de wolbewerking noemt en de vervaardiging van stoffen, die in groote hoeveelheden in Duitschland en Hongarije werden verkocht en ook in de streken van Friuli, Puglia, Napels en de Grisoni. Bergamo zond zijne wakkere handelslieden in verschillende steden van Italië en Europa, alwaar zij den naam van hunne vaderstad hoog hielden, door hun vlijt en ijver. De voortbrengselen hunner industrie, voornamelijk die der bewerkers van koper, zilver, hout enz. vonden gretig aftrek in de landen waar zij die invoerden. Zoo togen zij, volgens den Venetiaan Marcantonio Michiel, in grooten getale naar Ligurie, naar Narbonne in Frankrijk, naar de Campania in Sicilië, om daar houten gereedschap te vervaar-

BERGAMO. DE COLLEONI-KAPEL.

nu weer 'n ander stuk van z'n tuin in lentelichten zette, was hij weer de oude, opgeruimde „Meneer Gregoor", zooals zijn bureu hem kenden.

Dwaze ouwe kerel, die ik dreig te worden, peinsde hij. Wie heeft er nu in de lente aan den herfst te denken? Als de zon opgaat, wie grijpt dan naar de avondlamp? Ouwe dwaas, geniet het leven, bewonder het geluk dat vóór je ligt. Maak je het verleden beter door er over te tobben? Verander je de toekomst door er met zwartgalligheid aan te denken? Ha, ik voel dat ik beter ben. De kracht die in de aarde opstijgt, het leven dat opbruist in plant en boom, het doortintelt ook mijn herleeft borst. Als 't al ontspruit in de wonderdoende lente, dan enkel het oog op dat onbegrijpelijke wonder, door geen menselijk wezen nog begrepen en naar waarde geschat.

En hij deed een ribesbloesem in zijn knoopsgat, die vroolijk afstak op het sombere zwart van z'n huisjasje. PYRRHULA.

EEN MERKWAARDIG SCHILDERIJ.

IN October en November 1914 spoelden aan ons strand tientallen walvischbaarden aan, waarvan er gelukkig verscheidene zijn bewaard gebleven. Die baarden waren afkomstig van een groot walvisachtig dier, een vinvisch, die af en toe wel eens in de Noordzee voorkomt. Aangezien er zooveel baarden aanspoelden, lag het voor de hand om aan te nemen, dat een doode vinvisch in zee rondreef, die genoemde baarden, door ontbinding van het slijmvlies van den bek, verloren had. En jawel, den 11en, 13en, 15en en 28en November 1914 spoelden vinvisschen op onze kust aan. Ik heb toen die vier dieren op het strand kunnen bezoeken en bestudeeren en ben daarna, tot heden, met die studie doorgegaan. Tal van bijzonderheden van vroegere strandingen ben ik te weten gekomen, en herhaaldelijk vond ik ook aardige gegevens over gestrande walvisachtige dieren, die geen baleinen of baarden, maar tanden bezaten. De grootste walvisachtige die tanden bezit, is de potvisch, een dier van bijna 20 M. lang, die tusschen 1531 en 1788 bijna veertig maal op onze kust terecht kwam. Na 1788 is dat helaas nooit meer gebeurd. In 1606 is, in de maand Januari, ook een enorme potvisch gestrand bij Brouwershaven en van dat dier is indertijd een schilderij gemaakt, die zeker de grootste is, ooit van zoo'n zeemonster vervaardigd. De afmetingen van dat stuk zijn 2.60 M. bij 1.60 M.! Die schilderij heeft sedert 1606 tot het vorige jaar te Brouwershaven op het Stadhuis gehangen.

Den 25en Juni 1916 heb ik die schilderij daar gezien en kon ik dus aantekeningen maken over de voorstelling, die er op stond weergegeven. Uit een zoölogisch en historisch oogpunt kwam het stuk mij zeer belangrijk voor; des te meer was het te betreuren, dat het schilderij in een verregaand vervuilde en vervallen toestand verkeerde. Het fraaie doek was zóó geruïneerd, dat men oppervlakkig zou zeggen: 't is alleen nog maar een groote, gescheurde, vuile lap in een eiken lijst. Zoo is het dan ook niet te verwonderen, dat, toen A. L. in dit weekblad van 1 Februari 1919 over Brouwershaven schreef, hij over het schilderij zweeg en alleen sprak over de andere bijzonderheden van het stadhuis van Brouwershaven. Na de potvisch met zijne omgeving bestudeerd te hebben, kwam de gedachte bij mij op, of het schilderij nog niet zou zijn te restaureren. Met den Directeur van 's Rijks Museum van Natuurlijke Historie te Leiden, Dr. E. D. van Oort, besprak ik uitvoerig de kwestie van een eventuele restauratie, en wij besloten allereerst na te gaan, of de herstelling nog wel mogelijk was. Ik wendde mij daartoe, na herhaalde informaties, tot den Heer H. G. Luitwieler, restaurateur, te Rotterdam. Den 14en April 1917 bezochten wij samen de schilderij van den potvisch en de Heer Luitwieler was van meening, dat de herstelling nog mogelijk was, maar aanzienlijke financiële offers zou eischen. Toen besloten Dr. van Oort en ik het stuk te redden en om het welslagen te verzekeren vroegen wij nog de hulp van Dr. C. Hofstede de Groot uit den Haag en Mr. A. van der Hoeven uit Rotterdam, welke beide Heeren met ons plan geheel instemden en hun steun toezegden. Er was nu dus een restauratie-commissie gevormd. Dr. Hofstede de Groot schreef nu allereerst aan het gemeentebestuur van Brouwershaven, dat nog van niets wist, of het genegen was, het stuk te laten herstellen. Een weigerend antwoord volgde. Daarna heeft de commissie, speciaal Dr. Hofstede de Groot, een half jaar gecorrespondeerd met het gemeentebestuur van Brouwershaven en ten slotte, in Mei 1918, werden wij het eens op de volgende voorwaarden.

Brouwershaven zou het schilderij afstaan aan het Rijks Museum van Natuurlijke Historie te Leiden, terwijl het gratis een even groote copie zou terug ontvangen. De restauratiekosten, vervoer en het maken van de copie, zouden uitsluitend ten laste van de commissie komen.

Ten einde nu het noodige geld bij elkaar te krijgen, werden inschrijvingen geopend en het Rijk zegde ons aanstonds vier honderd gulden toe. Zeer belangrijke giften ontving de commissie nog van een twaalftal particulieren, die belang in het werk stelden. Zoodra de financiële kant van de zaak in orde was, lieten wij het schilderij naar Rotterdam komen, waar het 17 Juni 1918 aankwam. Door den fotograaf Leyenaar liet ik het stuk in zijn ouden toestand fotografeeren. Daarna begon de Heer Luitwieler de restauratie, die ruim drie maanden duurde. Toen dat werk achter den rug was, schilderde Luitwieler tevens de copie en liet ik het origineel, nu in herstelden toestand, weer fotografeeren, zie onderstaande afbeelding. In het najaar werd de oorspronkelijke schilderij naar Leiden vervoerd, waar zij nu, in de gehoorzaal opgehangen, te zien is. Brouwershaven kreeg de copie, die nu in het stadhuis de plaats van het origineel inneemt.

Wat kunnen wij nu al zoo op die schilderij zien? Op een groote zandbank, de Springersplaat, ligt de potvisch uitgestrekt. Bootjes met belangstellenden omringen de zandplaat. Bovenaan links prijkt het wapen van Zeeland, en er tegenover rechts, dat van Brouwershaven. In het midden, boven, is een cartouche geschilderd met de afmetingen van den potvisch.

Wij lezen daar:

Dit monster was lanck 72 voet
en was dicke ontrent 8 vaem
Sijn mont was lanck 11 voet
Sijn steert was breed 17 voet
Sijn vimmen waren lanck 6 voet
Sijn schacht was lanck 8 voet
En soo dicke als een mast
Sijn blasgaten waren lanck 2 voet
Daer hij sijn mis door maecte 2 voet
Sijn ooggen gelijk een kaatsbal groot
Sijn tanden gelijk een kalfshoren. 40 t.
1606.

Met de schacht wordt het kegelvormige mannelijke orgaan bedoeld, nabij de twee op de zandbank, op den voorgrond, staande personen. De blasgaten zijn de neusgaten, voor aan de enorme kop, op de afbeelding niet te zien. Met den negenden versregel wordt bedoeld de anale opening, gelegen achter de schacht. De tanden, veertig in getal, (40 t.), waren gebogen als een kalfshoren. Uit een zoölogisch oogpunt is de afbeelding van den potvisch heel goed en geheel daarmede in overeenstemming zijn alle juist genoemde maten. De beide regels onder het schilderij beteekenen, dat de maand Januari guur en koud was, dat het den veertienden dier maand was en dat door de kracht van den storm deze potvisch levend op de Springersplaat terecht kwam en weldra in het zand zakte. Die beide regels vormen een tijdvers, want verschillende letters, opgeteld als Romeinsche cijfers, geven het strandings-jaartal 1606. Die letters zijn rood geschilderd en de andere zwart. Zulke tijdverzen zijn meer bij strandingen gebruikt. Aangezien op de foto alle kleuren vervallen, maakt het schilderij een nog veel mooieren indruk, dan men zou denken, afgaande op deze afbeelding. Het geheel is knap geschilderd, maar een kunstwerk is het niet. De naam van den schilder is niet bekend en bij de restauratie is die helaas ook niet voor den dag gekomen. Het archief van Brouwershaven vermeldt van deze geschiedenis niets. Het spreekt vanzelf, dat de geheele correspondentie, de foto's en een publicatie, die ik over de potvisschen schreef, ook te Leiden op het Museum worden bewaard. Bovendien bevindt zich een en ander tevens in mijn verzameling over de walvisachtige dieren.

A. B. VAN DEINSE.

EEN MERKWAARDIG SCHILDERIJ.
HET SCHILDERIJ VAN DEN POTVISCH, DIE IN 1606 BIJ BROUWERSHAVEN
STRANDDE, NA DE RESTAURATIE.

Thans in het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden.

De kunst van kievitseieren zoeken

DOOR W. HIELKEMA EN A. TERPSTRA.

IV. NESTBOUW, LEGGEN EN TREDEN.

Op een zonnigen, winderigen Aprilmorgen stonden we muistil achter een wilgenboschje, dat met zijn vollen dos van zijdeglinsterende zilverkatjes reeds voldoende schuilplaats bood. Vóór ons lag de uitgestrekte „Woeste”; in 't verschiep de donkere rand der dennensbosschen langs de Vecht waarboven het spitse kerktoentje van 't oude Ommen slechts even uitsteekt, en nog verder teekende zich nevelomsluierd en schijnbaar zwevend op de heilige kim, tegen de scherpe voorjaarslucht het profiel van den Lemelerberg.

Het was echter niet het mysterie der ontluikende natuur, dat onze aandacht boeide en onze voeten aan die eene plaats geketend hield. Wij hadden slechts oog voor één klein plekje van de wijde vlakke; eene kleine verhevenheid midden in eene drassige terreininzinking, eene „slinke”, die als eene groene strook door het heideveld bocht.

Wat was daar te zien, zoo belangwekkend, dat het ons de schoone natuur rondom deed vergeten?

Toen we bij onzen zwerftocht op de Woeste op deze hoogte waren gekomen, zagen we twee kieviten opvliegen, eerst het mannetje en onmiddellijk daarop het wijfje. Zonder overhaasting, blijkbaar met tegenzin, zwijgend en in elkanders onmiddellijke nabijheid, laag voortzwevend, hadden ze zich ongeveer dertig meter verder weder neergezet en we hadden gezien, hoe het vrouwtje rusteloos om haren echtgenoot bleef rond trippelen.

Een bijzonder en een zeer interessant geval, namelijk een paartje, dat bij den nestbouw was gestoord. (1)

De vogelliefhebber had in ons de overhand gekregen op den eierenjager en gelijktijdig hadden we rechtsomkeert gemaakt en ons langs een omweg naar het wilgenboschje begeven om vanuit die dekking getuige te kunnen zijn van een der intiemste episodien uit het liefde-leven der vogels.

Onze terugtocht was hun niet onopgemerkt gebleven en niet zoodra had het veld zijn rustigen natuurlijken aanblik herkreten, of de beide vogels spoedden zich terug naar de plaats, vanwaar wij hen verjaagd hadden. Dicht bij de kleine verhevenheid streken ze neer, het mannetje eerst en niet zoodra had dit den bodem geroerd, of, vlug „als een kievit” liep het naar de hoogte, door 't wijfje gevolgd.

Nu ving het mannetje een wonderlijken arbeid aan. Het ging zitten op den bodem, doch niet om te rusten. Onophoudelijk was hij in beweging. Het geheele lichaam, vooral het achterdeel, wipte voortdurend op en neer en, al zittend, draaide de vogel steeds in 't rond. Zoo met pooten en achterlijf werkend, draaide hij een kultje in den grond, ongeveer zoo groot als een theeschoteltje. Af en toe pikte hij een grashalmpje, een uitgedroogd biesje, wierp het over den nek en bracht het dan onder zijn lichaam. Zooals kippen zich in 't zonwarme, rulle zand kunnen baden, zoo was onze áld man zittend-draaiend bezig het primitieve kieviten-nest in gereedheid te brengen.

Op geringen afstand sloeg het lijpkje hem gade, blijkbaar vol ongeduld, want gedurig dribbelde ze om hem heen, kwam een stapje naderbij en eindelijk drong ze zich geheel tegen hem aan,

als wilde ze hem te kennen geven: „Maak toch wat voort: de nood nijpt.” Doch de baas liet zich niet verdringen. Vol ijver werkte hij door en duwde het vrouwtje op zij. (2)

Nog enkele grashalmpjes had hij noodig; doch rondom het wordende nest was blijkbaar alle materiaal reeds verbruikt. De bouwmeester rekte den hals; het hielp niet; hij moest opstaan en even het nest verlaten.

Dit korte oogenblik was echter voor het vrouwtje voldoende om zijn plaats in te nemen. En op hare beurt draaide en schraapte zij, doch haar heer en meester achtte zijne taak nog niet vol-eindigd. Met mannelijke kracht drong hij haar nogmaals op zij en krabbend, wippend, wrijvend en draaiend zette hij den arbeid voort, steeds door zijn vrouwtje lastig gevallen en tot spoed aangemaand.

Zou die bemoeizucht hem ten slotte verdrieten? Kijk! het vrouwtje drong zich onder zijn lichaam, wipte hem op en nam resoluut zijne plaats in. Blijkbaar verbluft door dit daadwerkelijk bewijs van emancipatie, verzette het mannetje zich thans niet langer, doch sloeg in wijsgeerige berusting de verdere bewegingen zijner pantoffelvoerende wederhelft gade.

Zij zette thans den nestbouw voort op dezelfde wijze, als hij dien was begonnen. Niets nieuws alzoo voor den aan kant gezeten echtgenoot. Al spoedig scheen dan ook zijne nieuwsgierigheid bevredigd te zijn, want hij vloog op, zweefde over een afstand van tien meter laag bij den grond, verhief zich daarna hooger, en op eens loodrecht in de lucht, vloog met koene buitelingen en snelle wendingen, zooals alleen deze meester-vlieger ze kan volvoeren, onder het uitstooten van ver klinkende kreten: „kievit-vit, wiet, wiet!” eenige malen heen en weer en zette zich toen op omstreeks dertig meter van 't vrouwtje, boven den wind, op een eenigszins verheven punt neer. Vol actie stond hij daar, bereid om zijn dierbaarste bezittingen te beschermen en te verdedigen (3). Doch al overzag hij het terrein, het vrouwtje verloor hij daarbij niet uit het oog; daarvan kregen we spoedig het bewijs.

Nog eenigen tijd was het lijpkje met hare voorbereidselen doorgaan, doch al langzamer werden hare bewegingen; ten slotte zat ze geheel stil, plukte slechts af en toe een halmpje, dat ze over den nek op haren rug wierp. (4)

Ongeveer een kwartier bleef ze zoo zitten. Toen stond ze plotseling op, nam een sterk gekromde houding aan, den kop aan den uitgerekten hals ver naar beneden gebogen, maakte gedurende een à twee minuten heftig persende, als peristaltische bewegingen met het achterlijf totdat opeens de rug recht schokte. Het ei was gelegd en in het pas voltooid nest gevallen!

Weer zette het vrouwtje zich neder. Onophoudelijk wierp ze zich nu grashalmpjes over den rug. Na omstreeks tien minuten stond ze op, liep uit het nest en ging op den rand haar eersteling bewonderen. Vervolgens verwijderde ze zich ongeveer een meter van het nest en bleef daar staan.

Thans verhief zich het mannetje van zijn verheven post. In lijnrechte richting, slechts een halven meter boven den grond en met diepen rustigen, rythmischen vleugelslag kwam hij op 't vrouwtje aanvliegen. (5). Zonder eerst den grond te beroeren, zette hij zich op haar neder en balanceerende op zijn omhoog geslagen, trillende vleugels gaf hij gevolg aan zijne bestemming als verwekker van een nieuw geslacht. (6)

Na 't beëindigen van den paringsdaad vloog hij p.m. vijf meter ver, zette zich daar neder, doch verhief zich na nog geen tien seconden weer in de lucht, voerde al zwierend, wendend en keerend zijn stoutste toeren uit en daalde toen weder op zijn vasten uitkijkpost.

* * *
Geeft het bovenstaande een kijkje in het intiemste kievitenleven, thans willen we aangeven, welke momenten daarvan voor den eierenjager van waarde zijn. 't Is duidelijk, dat hij het geheele verloop der geschiedenis niet zal afwachten, zooals wij dit hebben gedaan. Want hem is 't om de eieren te doen en voor de vogels heeft hij slechts in zooverre belangstelling, als ze hem hunne eieren kunnen aanwijzen.

Van het verloop, dat wij boven schetsten, zal de eierenjager slechts één enkel moment waarnemen, doch dit is voor hem voldoende, om zijne conclusie te trekken. Wij hebben in de beschrijving deze momenten genummerd en geven hieronder de praktische overwegingen naar aanleiding dezer moment-waarnemingen.

1) Hoe vormt de jager het besluit, dat hij in dit geval een nestbouwend paartje heeft betrapt? De vogels verwijderen zich met duidelijke tekenen van onwil, kiezen niet de wijde verte, doch blijven in de nabijheid. Zij waren dus niet van een willekeurig punt opgevlogen doch van eene plek, die hun dierbaar is: het nest, of de plaats welke ze voor 't nest hebben bestemd. De vedertooi der vogels (zie vorig artikel) duidt aan, dat zij in den paartijd zijn. De onrust van het wijfje wijst op bestaanden legnood.

KONIJNEN.

Twee dingen zijn mogelijk: ze hebben reeds een nest of moeten er nog een maken. In 't eerste geval ware het wijfje op 't nest geweest (ze moet immers leggen), het mannetje had op schildwacht gestaan, haar op de nadering van den jager gewaarschuwd door over haar heen te vliegen en het wijfje ware van 't nest „gespat”. (De vakterm „spatten” duidt aan, dat het wijfje niet bij het nest wegloupt, doch in grooten nood rechtstreeks van 't nest opvliegt.)

Dit was echter niet het geval. Beide vogels waren bij elkander en vlogen gezamenlijk weg. Ergo: ze hebben nog geen nest. Gezien den legnood zijn ze dus bezig of van zins er een te bouwen.

2) Soms worden de vogels door den nestbouw zoo geheel in beslag genomen, dat ze hunne omgeving als het ware vergeten, of het wijfje verkeert in zoo grooten legnood, dat ze tot op het uiterste moment blijft zitten.

In deze gevallen kan de jager tot op kleinen afstand naderen, ziet onmiddellijk wat er gaande is en ontwijkt de vogels. De nestplaats houdt hij echter vast, om er later zijne schreden heen te kunnen richten.

3) Neemt de jager dit moment waar, dan ziet hij onmiddellijk, dat het mannetje op schildwacht staat. Op de nadering van den jager zal hij opvliegen en het wijfje zal van het nest „spatten” en daardoor direct de plaats van het nest verraden. Was zij bezig haar eerste ei van 't broed te leggen, dan zal de jager in gewone omstandigheden niets vinden. Hij weet dan echter in elk geval het nest en kan later het ei ophalen.

4) Komt de jager bij deze situatie opdagen, dan is soms de legnood van het wijfje zoo hoog, dat het haar niet mogelijk is, op de waarschuwing van het mannetje van het nest op te vliegen. In dit geval laat zij een klagende, langgerekte kreet: „ie-ie-ie-iet.... krieieiet” hooren. Den jager is dit een onfeilbaar teeken, dat hij het beste doet nog even op een afstand te blijven, teneinde het wijfje gelegenheid te geven om het ei te leggen.

5) Deze wijze van vliegen is zeer karakteristiek en komt alleen voor, als het mannetje naar het wijfje vliegt om haar te treden. Iedere ervaren eierjager onderkent deze „treedvlucht” met één oogopslag. Hij ontdekt dus in de eerste plaats met zekerheid de verblijfplaats van 't vrouwtje (voor hem van veel belang) en, daar bij een onverstoord terrein de paringsdaad in den regel plaats vindt in de nabijheid van het nest, wijst deze treedvlucht in omstandigheden, welke de jager kent (de rust in de natuur) rechtstreeks de nestplaats aan.

6) Het treden is voor den ervaren jager op verren afstand zichtbaar. De kievit toch steekt dan eenigszins boven het terrein uit en zijne rechtopstaande, in diep doortrillende beweging zijnde vleugels, treffen onmiddellijk het oog. In vele gevallen (zie 5) wijst dit treden de nestplaats aan.

BOEKBESPREKING.

Hoe, wanneer en wat te zetten in onzen moestuin, door F. Lemming, No. 16 van de rubriek „Natuur en Sport”. Uitgave van C. Morks Czn., Dordrecht.

In genoemd werkje tracht de schrijver, in een vijf en vijftig tal bladzijden voorlichting te verschaffen aan hen die in hun tuin zelf groente wenschen te verbouwen.

Ofschoon we elke poging, in die richting gedaan, ten zeerste toejuichen, gelooven we niet dat de schrijver er in geslaagd is in zulk een klein bestek den juisten weg aan te wijzen. Ook de enkele kleine afbeeldingen kunnen moeilijk als verduidelijking van het geschrevene worden aangemerkt.

Een vier en twintigtal bladzijden, bijna de helft van het geheel, is aan algemeene zaken: bemesting, groundbewerking, enz. gewijd; en daarin worden stellingen verkondigd die o.i. niet juist zijn. Op blz. 5 b.v. wordt beweerd dat na een najaarsbewerking van den grond vele schadelijke insecten en onkruidwortels door vorst zullen worden gedood. Dit nu is voor den leek misleidend en kan er toe leiden dat deze meent dat onkruidwortels of liever onderaardsche stengels bij een najaarsbewerking niet behoeven verwijderd te worden.

Aan de zeer belangrijke tusschenkultuur worden slechts enkele regels gewijd en slechts een paar voorbeelden daarvan worden genoemd. Kropsla tusschen kool zal inderdaad tot goede resultaten kunnen leiden, maar kool tusschen komkommers kan niets dan teleurstelling baren.

Dat paardenmest door vermenging met secreetmest voor alles geschikt wordt is voor ons nieuw, en waarom schapenmest vooraf met koemest moet worden vermengd is ons niet duidelijk. De herhaalde malen voorkomende stelling dat erwten en boonenvelden geen mest behoeven, laten wij geheel voor rekening van den schrijver. Bij de bespreking van de groentesoorten wordt op blz. 25 vermeld, dat bij gebrek aan mest chilisalpeter dit gebrek kan aanvullen; dit mag o.i. den leek niet worden voorgehouden.

Ook tegen het noemen van sommige afstanden hebben we bezwaar. Zoo wordt voor groote roode kool 55 cM. opgegeven en voor groene kool 30 à 40 cM., wat beslist te weinig is. Waarom bloemkool niet bovenop mag worden gegoten wordt niet gezegd. Het is dan ook niet juist.

Voor Nieuw-Zeelandsche spinazie wordt als zaaitijd de herfst genoemd, wat niet juist is, daar deze groente in het voorjaar gezaaid moet worden, en 15 cM. afstand voor bieten is beslist te weinig. Dat voorjaarsknollen veel schaduw verlangen (blz. 38) is al te gek.

Bij de bespreking van uien zijn de voor den amateur zoo belangrijke pootuien geheel vergeten; dit zelfde kan gezegd worden van de eveneens belangrijke sla- en koolweeuwenplanten. Wat de schrijver heeft bewogen om sjalotten bij de toekruiden in te deelen is ons een raadsel en waarom het verplanten van prei afgeraden wordt evenzeer. Dat boonen nooit mislukken is geheel in strijd met de waarheid, de raad om bij groote boonen drie planten bijeen te zetten is verkeerd en de opgegeven afstand van 50 cM. te gering. Hetzelfde kan gezegd worden van de afstanden voor doperwten. Van komkommers op een afstand van 25 cM. komt niet veel terecht; dat knolseldery last heeft van zomerwarmte is al te gek; ook bij aardbeien bezondigt de schrijver zich tegen de ruimte, welke de planten behoeven.

Het laatste hoofdstuk had gevoegelijk in de pen kunnen blijven,

JAPANSCH KERS.

dan was de aanbeveling om kippen op pas gespit land te laten loopen ook achterwege gebleven. Alles bijeen gelooven we niet dat de eerstbeginnende in de groenteteelt met dit werkje als richtsnoer veel succes van zijn arbeid zal kunnen verwachten.

J. C. MUYEN.

JAPANSCH KERS.

Wanneer de kersen bloeien, is het feest in Japan. Heel wat opgetogen beschrijvingen van dergelijke feesten zijn tot ons gekomen en de aanblik van de rijk bloeiende Japansche kersenboomen moet dan ook inderdaad verrukkelijk zijn.

Zij, die zoo gelukkig waren de Betuwe te bezoeken in den tijd, dat daar de kersenboomgaarden bloeien, zullen zich daarover geenszins verwonderen, want ook die streek levert dan een onvergelykelyk schoonen aanblik op. Slechts noode verlaat men haar dan bij een bezoek.

De Japansche Kers is een van onze mooiste bloemheesters, die eigenlijk in geen enkelen tuin mag ontbreken en die er in het voorjaar een bijzondere aantrekkelijkheid aan verleent. Gewoonlijk zijn het de beide half gevulde verscheidenheden *Prunus (Cerasus) japonica albo pleno* en *Prunus (Cerasus) roseo pleno*, die men er aantreft; de eerste heeft half gevulde zuiver witte bloemen, de tweede zacht rose bloemen. De bloempjes zijn een paar c.M. in doorsnede en, zooals de afbeelding hierboven duidelijk toont, zeer mooi van vorm.

Een bijzonderheid van deze Kers is nog het volgende: In de plantkunde wordt geleerd, dat het vruchtbeginsel uit twee of meer blaadjes bestaat, die met den naam „vruchtblaadjes” worden aangeduid. Gewoonlijk zijn die onderling vergroeid, zoodat van den bladvorm niets meer te onderscheiden is en de leek trekt dan ook in den regel een ongeloovig gezicht, wanneer men hem dat vertelt. Geen beter bewijsstuk hiervoor dan de gevulde Japansche Kers. Plukt men een bloempje voorzichtig uit elkander, zoodat al de teere bloemblaadjes verwijderd worden, dan zal men zien, dat in het hart van de bloem twee zeer kleine kersblaadjes over blijven. Het zijn volmaakte stengelblaadjes in miniatuur en niets anders dan de beide vruchtblaadjes, die van elkander losgelaten en vergroeid zijn.

De Japansche Kers bloeit zeer rijk, wanneer men maar zorgt, niet te veel aan de heesters te snoeien. Is dit, omdat zij te bossig en te wild worden, toch noodig, dan moet men het *na den bloei* doen, want zij bloeien op het oude hout. Snoeit men ze dus vroeg in het voorjaar, dan worden alle bloemen weggesneden en de heesters voorgoed bedorven; een fout, die nog door menig tuinman wordt gemaakt. De Japansche Kers is bijzonder geschikt om in bloei getrokken te worden; bij duizenden geschiedt dit tegenwoordig in de kwekerijen, en in Februari en Maart vindt men dan de met mooie bloempjes beladen takken in de bloemenwinkels.

Koopt men in potten gekweekte exemplaren, en heeft men een goede serre tot zijn beschikking, dan kan men er ook in huis aardige resultaten mede bereiken.

E. Th. W.

De molenaar van de Amblève.

TOT de lieflijkste oorden der Belgische Ardennen mag zeker niet in de laatste plaats gerekend worden het dal der Amblève, zijrivier van de Ourthe, in de provincie Luik. Bijzonder woest kan het stroompje zijn, hetwelk een gebied van 85 K. M. heeft, ter plaatse waar zich de „Fonds (diepten) de Quarreux” bevinden. Hier klotst het water, hetwelk aan een Alpen-riviertje doet denken, over een vrij sterk hellend bed, tusschen en over een menigte reusachtige rotsblokken, die sinds onheugelijke tijden de kracht der bruischende golven trotseeren, nadat zij van de graniettoppen losgescheurd en meedoogenloos naar omlaag geslingerd werden. Bij den aanblik van dit treffend natuurtafereel verbaast het ons allerminst dat het geheimzinnige er van een diepen indruk op den toeschouwer maakte en aanleiding gaf tot allerlei fantasie. Zoo ontstond de legende van den „Molenaar van de Amblève.”

Eeuwen geleden leefde hier een molenaar, Hubert Chefneux, die met vrouw en kroost zonder zorgen zijn dagen doorbracht; de molen voorzag in het onderhoud van 't gezin, waar geen hooge eischen aan het leven gesteld werden. Eén ding was jammer, n. l. dat bij tijd en wijle de verdiensten stil stonden wanneer de rivier of bijna droog lag of het water met zooveel kracht opgestuwd werd, dat het werk geen voortgang kon hebben. Eens gebeurde het dat, door het geweld der golven, het molenrad geheel vernield werd, hetgeen den molenaar schier tot wanhoop gebracht zou hebben indien hem niet juist het bericht bereikt had, dat een erfoom te Warfusée het tijdelijke met het eeuwige verwisselde. Hubert begeeft zich op reis, in de hoop dat het hem toekomend deel der nalatenschap hem in staat zal stellen zijn molen te vernieuwen. Helaas, in die verwachting zou hij teleurgesteld worden, vernemende hoe er, na aftrek van schulden en onkosten, voor de erven slechts een luttel bedrag overbleef. Mismoedig ondernam hij den terugtocht, op welken hij, van den weg afgedwaald zijnde, terecht komt bij wat voor hem een onbekend ding was, n. l. een windmolen. Met verbazing staat hij te turen naar het rondzweven der wieken, totdat de eigenaar, die inmiddels naar buiten was gekomen, hem de werking van zijn molen verklaart, om hem daarna op het rechte pad te helpen. Terwijl hij de reis voortzet en al maar denken moet aan dien molen, die niet

afhankelijk is van de grillen eener rivier, ontmoet hij iemand, als metselaar gekleed, wien hij, opgetogen, van zijn ontdekking verhaalt, het niet onder zich houdend dat hij voortaan slechts één begeerte heeft, n. l. zulk een molen te bezitten, terwijl hij zijn wensch als het ware kracht bijzet door de verzekering dat hij voor dat bezit „honderd jaren van zijn hemelsche zaligheid over had.” Aan een kruispunt gekomen, neemt de vreemdeling afscheid, nadat hij Hubert verwittigd heeft dat hij over acht dagen op hetzelfde middernachtelijk uur weer langs dezen weg komt en bereid is alsdan nader met hem te overleggen of en hoe de zoo vurig uitgesproken wensch in vervulling kan gaan. Bij Hubert's thuiskomst merkte Cathérine, de gemoedelijke molenaarsvrouw, al spoedig dat haar man niet in de gewone stemming verkeerde. Hoe zou het ook anders kunnen na de ontmoeting met dien vreemdeling, van wien hij al meer en meer ging vermoeden dat hij in betrekking tot den duivel moest staan en wellicht op weg was om dien eersten dag van Mei den heksensabbath te gaan vieren. Had hij nauwlettend alles voor zijn vrouw verborgen gehouden, in den slaap zou hij het geheim verraden. Immers, terwijl Cathérine haar jongste lieveling zoogde, ving zij, wel is waar onsamenhangende, woorden op, maar die toch voldoende waren om haar te overtuigen dat deze droom zijn betekenis moest hebben, in welken Hubert Beëlzebub smeekte zijn ziel niet langer dan 100 jaren in pand te nemen voor den nieuwen molen. Wat baatte het der ontstelde vrouw of zij zich 's morgens vroeg naar de Lieve Vrouwe van Dieupart begaf om haar bescherming in te roepen! Den volgende nacht verlaat de molenaar, terwijl hij zijn vrouw in diepe rust waant, zijn woning om zich naar de afgesproken plaats te begeven. Ongemerkt weet Cathérine hem te volgen; straks is zij, achter kreupelhout verscholen, getuige van de ontmoeting van haar man met een onbekende en in de stilte van den nacht dringen de woorden tot haar door: „Als de haan voor de derde maal kraait en de wieken niet draaien, doe ik afstand van mijn recht op je ziel.” Thans weet zij genoeg en ijlt naar huis, waar Hubert haar straks, slapende, zooals hij meent, terugvindt. Den volgende nacht werd het molenaarsgezin door ongewoon geraas

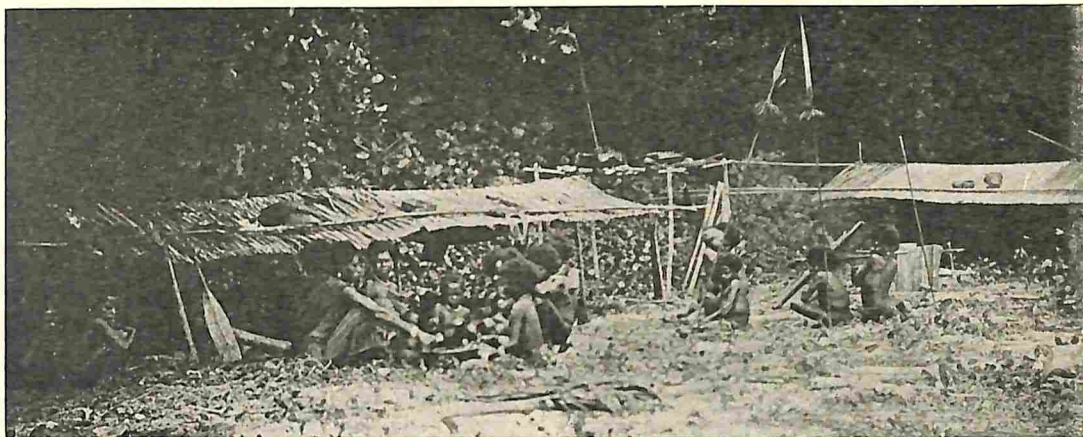
in den slaap gestoord, hetwelk zich den daarop volgende nacht herhaalt, zoodat de nieuwsgierigheid Cathérine te machtig wordt en zij zich naar buiten begeeft, om tot de ontdekking te komen dat een aantal werklieden ijverig bezig zijn om op den top van den naastbijzijnden berg een reusachtig gevaarte op te richten, zooals zij, die nooit verder was geweest dan haar dorp, nog nimmer had aanschouwd. Daar Hubert zijn geheim, behalve in zijn droom, ook op andere wijze verraden had, waar hij meer dan eens inspelde op het genot, van nog eens een molen te bezitten, die werkte, onafhankelijk van den waterstand der Amblève, begreep Cathérine alles. En zich aanstonds de in den nacht afgeluisterde woorden herinnerend, besefte zij geen oogenblik te mogen aarzelen om een groot onheil af te wenden, des duivels toelag te verijdelen en de ziel van haar man uit diens klauwen te redden. Gejaagd maar met wisselend tred beklimt zij den steilen berg. Reeds had het eerste geschrei den dageraad aangekondigd. Nog was het niet te laat... enkele oogenblikken slechts en een hartverscheurende kreet weergalmt langs de rotsen; de vrouw van den molenaar, die met haar lichaam de wieken verhinderd had op tijd te draaien, waardoor de duivel zijn aanspraak op Hubert's ziel verloor, smakte van de hoogte te pletter in de valei.

Lang nog daarna kon de molenaar van zijn oude molenhuis uit als wezenloos zitten staren op de rotsblokken, die op hun beurt de golven trachten tegen te houden in hun vaart, als zocht hij naar haar, wier lichaam onder het neerstortend puin van den duivelsmolen werd bedolven.

Dit alles is vóór vele eeuwen geschied, maar ieder, die van den oever der rivier zijn oog laat rusten op die grillig door een geworpen granietblokken, denkt onwillekeurig aan de straf der ontevredenheid, welke loodzwaar bleef drukken op den molenaar van de Amblève.

F. W. DRIJVER.

Aan de Wandamen-Baai.

PAPOEA'S KAMPEEREND AAN HET STRAND BIJ WINDÈSI.

De foto's waarnaar de hier geplaatste afbeeldingen zijn gemaakt hebben heel lang liggen wachten; in 1906 heeft de zendeling J. A. van Balen op de noord-westkust van Nieuw-Guinea gefotografeerd; zijn standplaats was Windèsi in het gelijknamige landschap, op den westelijken oever aan den ingang van de Wandamen-baai, waar Nieuw Guinea op zijn smalst is. We zijn hier in de

buurt van de meer bekende Geelvinkbaai; vlak tegenover Windèsi ligt het eilandje Roon, dat een station van de Paketvaart is (lijn 30). Administratief behoort deze streek tot de afdeling Noord-Nieuw Guinea van de residentie Ternate. De standplaats van den assistent-resident is Manokoeari, ten noorden van Windèsi, tegenover het eiland Noemfor. Een deel van de huizen, die samen de strandkampong Windèsi vormen, is in zee gebouwd; hoe deze huizen er uitzien toont de eerste afbeelding op blz. 227: paalwoningen kan men ze nauwelijks noemen, want dikwijls zijn het meer stokken dan palen waarop zij rusten; de vloer van de Papoeasche huizen ligt op de palen, m.a.w. deze loopen niet door boven den vloer, zijn niet tevens de stijlen voor de wanden en de stutten voor het dak. Om verschuiven of wegwaaien te voorkomen, wordt het houtwerk onder en boven den vloer door rotan-verbanden bijeen gehouden. Dat niet alle huizen met elkander verbonden zijn door bruggen van dunne boomstammen, die op vorksgewijs vertakte stutten liggen, is mede uit de afbeelding te zien; dan gebruikt men voor het verkeer de prauw en is de balk zichtbaar waarin treden gehakt zijn, waarlangs men afdaald naar het vaartuig.

Op de vraag waarom men deze huizen boven het water bouwt, is een voldoende antwoord niet gegeven. Huizen op palen boven den grond zijn in den Archipel geenszins zeldzaam en de onderstelling ligt voor de hand, dat de bewoners, aldus bouwende, zich wenschten te beschermen tegen lastige menschen en dieren; toen er geen reden meer was hen te vreezen, kan de gewoonte om den vloer hoog boven den grond te leggen behouden zijn. Op het strand zal men de woning op palen gebouwd hebben om zeker droog te blijven, ook bij hoogen vloed; maar het bouwen van een huis boven het water wordt door dit alles niet verklaard. Tegenover de grootere veiligheid door volkomener afzondering staan de gevaren van water en wind, die vrij spel hebben met deze losjes gebouwde woningen. Huizen die boven het water gebouwd zijn, vindt men behalve in de streek waarover we thans spreken, ook veel oostelijker op hetzelfde eiland, aan de Humboldtbaai; verder in den Riouw-Lingga-archipel (ten z. van Malakka), langs de oostkust van Sumatra, aan de noordkust van Borneo en op de zuidkust van Java (res. Banjoemas).

PAALWONINGEN BIJ WINDÈSI.

Veel geschiedt er te water in deze waterwijk; en ook in het laatste bedrijf na afloop van der menschen bestaan, bij de begrafenis, is de prauw het vervoermiddel; daarin wordt het lijk van de woning naar den vasten wal vervoerd om er begraven te worden. Veel dichterbij vindt men analoge gewoonten. Het is nog niet zoo heel lang geleden, dat Giethoorn geen rijwegen had en geen paarden; het water, dat was de verkeersweg: het hooi werd binnen gehaald met den punter, de mest op 't land, de koeien naar de wei gebracht met hetzelfde vaartuig; langs het water ging men naar de weekmarkt te Meppel. Voor de begrafenis had (of heeft) men een grootere prauw, den bok, waarin de lijkst in het midden stond, met de vrouwelijke verwanten er omheen, op stoelen, het hoofd bedekt met groote zwarte doeken. . . . dit lezende denkt men onwillekeurig aan de rouwkappen der Papoea-vrouwen, die zij zelven vervaardigen van soepel geklopte boomschors.

Een man in het prauwtje toont ons de tweede afbeelding op deze bladzijde; forsche figuur, blijkbaar niet ondervoed, den ragebolnetjes opgemaakt, en door het neusschot een sieraad van varkenstand of van schelp. Het vaartuig is een uitgeholde boomstam, met één vlerk, tegen het omslaan, samengesteld van houten uithouders en een houten drijver; zulke kleine vlerk-prauwen worden voortbewogen met één pagaai, die men in 's mans handen ziet.

Grootere prauwen hebben meestal aan iedere zijde een vlerk; reeds in een beschrijving uit het laatst der 16de eeuw (Willem Lodewijcksz' D'Eerste Boeck) kan men lezen hoe deze vaartuigen gemaakt zijn: „uyt eenen boom gheholt, voren seer scherp ende onder rondt; ook op dattet niet en om soude connen vallen, soo ligghen op beyde zyden twee dicke rieden, een vaem vande schuyte die vast ghemaect zyn aē twee stocken, die voor en achter wel vast aen de schuyte ghebonden zijn, waer op een so groot seijl staet dattet wonder is, dat de schuyte deur de cracht van de wint overladen zijnde, met het groote seijl niet om en slaet ende onderschiet.” Juist door de aanwezigheid der uitleggers is het wonder zoo groot niet. De „rieden” zijn rieten, dus bamboe's, die door hunne met lucht gevulde internodiën prachtige drijvers zijn.

* * *

Omtrent de afbeelding op de vorige bladzijde meldt een brief van den Heer Van Balen d.d. 26 Maart 1907, dat zij een kampement aan het strand te zien geeft, ongeveer een uur roeiens van Windèsi. In het midden zitten Papoea's aan het maal rondom een houten bak met sago-brei; een weinig naar rechts liggen op een stellinkje vischjes te drogen boven een vuurtje, maar door de meisjes die er bij zitten, is dit deel van het décor slecht te zien. Beter komt de hooge stelling uit waarop de visch in veiligheid gebracht is nu er Papoea-honden rondzwerven in het kamp. Bijzonder duidelijk zijn twee in den grond geplante lanssen, links een met ijzeren, rechts een andere met bamboe-punt, beide onder de punt getooid met een kraag van kasauris-vederen. De lanssen met bamboe-punten zijn aan het verdwijnen, overblijfsels nog uit den bamboe-tijd, toen alles van bamboe gemaakt werd, wapens, gereedschap en het heele huishouden. Veelvuldig is ook nu nog 't gebruik van bamboe, maar de ijzeren lanspunten komen al in de plaats van de punten uit bamboe gesneden: geducht wapen, die toegespitste bamboe-punt aan het eind van de bamboe-speer, schacht en punt aan één stuk, zooals oorspronkelijk het wapen zal geweest zijn.

Velerlei merkwaardigs levert deze streek aan de Wandamenbaai; de fraai geornamenteerde bamboe-kokers, waarin men tabak bewaart en kalk voor de sirih-pruimen; pols- en armbanden en borstbanden van kralen en schelpplaatjes; houten lepels en spatels; kammen; sieraden van tanden en van coyxpitjes; kleeding van boomschors, met figuren versierd; vlechtwerk; houten beeldjes, die verband houden met den voorouder-dienst; pottenbakkerswerk, en gereedschap, dat, zooals de klapperraspen, door zijn vorm den mensch een blijde verrassing is, die zich geen andere rasp kan denken dan het kromme stuk blik, sedert eeuwen de eenige rasp der beschaving.

JOH. F. SNELLEMAN.

HET OPEN VENSTER.

1) Naar het Engelsch van E. TEMPLE THURSTON.

14 April. — Gedurende een afwezigheid wordt het hart warmer, maar er moet éenige zekerheid wezen, dat er een terugkomst op zal volgen, en deze zekerheid moet het wreede van de scheiding verzachten. Indien het paar bastaardnachtgalen, die gedurende de laatste vier jaren hun nest gebouwd hadden in de groene haag die rond mijn tuin loopt, nooit terug zouden komen, zou ik ze zeker missen, maar ik verdenk me er van, dat, na verloop van tijd, de verlenging van hun afwezigheid mijn droefheid zou doen verminderen. De menschelijke natuur past zich verwonderlijk goed aan. De smarten van dit leven zijn lessen. Ik ben het niet eens met hen, die ze als een kastijding beschouwen. Maar dit doet hier ook eigenlijk niets ter zake, want de bastaardnachtgalen zijn, volgens den aard dezer kleine diertjes, teruggekeerd naar hun oude plaats, om daar dit jaar weer te nestelen.

Juist toen wij theedronken gisteravond — het venster stond wijd open, want hoe vroeger de lente komt, hoe gretiger we zijn haar binnen te laten — hoorde ik een bekend geluid. Het bracht me de jaren te binnen, achtereenvolgens de laatste vier jaren, gedurende welke Georgina en ik ons tehuis gevonden hebben in deze oude pastorie van Bramlingham.

„De bastaardnachtgalen zijn teruggekomen,” zei ik, en ze keek naar me over de tea-cosy en glimlachte.

Het klinkt zoo onbelangrijk; het is zulk een gering voorval om vermeld te worden, maar ik herhaal, dat het me deze laatste vier jaren zoo levendig voor den geest bracht. Na de kerk van St. Margaret in East-End, is deze kleine gemeente van Bramlingham met haar kerk uit de dertiende eeuw, haar pastorie, waar in de provisiekast de datum 1615 gesneden is in een der eikenhouten balken — och, ik kan niet goed met de pen omgaan. Ik kan niet de vreugde of het verschil beschrijven, door deze verandering voor mij teweeggebracht.

Scheiden is natuurlijk geen gemakkelijke zaak. Er waren veel vrienden, die ik achterliet in dien grijzen, verlaten hoek van de wereld. Maar de post is er ook nog altijd. Ik hoor voortdurend van hen. Zij schrijven mij om raad en ik antwoord met zulken raad, als ik hun kan aanbieden. Mrs. Sumpter heeft weer een kindje gekregen — haar achtste. Moet zij aandacht schenken aan de ergernis van haar echtgenoot? Ik schrijf haar, dat, daar de wereld nu eenmaal is, zooals ze is, en God zich edelmoediger toont voor die vrouwen, welke het verdienen, dan voor degene, die dit niet doen, het wenschelijk zou zijn, het kind naar hem te noemen en hem te verzekeren, dat het de trots der familie zal worden. Zij antwoordt, dat het een meisje is, waarop ik ongeveer een week wacht en dan weer schrijf om te informeren, hoe de zaken staan. Zij antwoordt, dat ze het kind naar zijn liefste zuster heeft genoemd en dat hij een groote voorliefde heeft opgevat, juist voor dát kindje. Wij zijn maar kleine menschen, en God's bedoeling is het, dat we in aanraking komen met kleine dingen.

Ik herinner me, eens op een berg gestaan te hebben, waar ik een man door den pas, daar beneden, zag gaan. Als mijn oogen even afdwaalden, was het moeilijk hem weer te vinden, zôo nietig was hij tusschen de steenen gevaarten, die langs den bergkant waren afgerold. Hij scheen niet groter dan een mier, die voortkroop over het oppervlak der aarde. Dat heb ik me altijd herinnerd. God ook ziet van omhoog op ons neer.

Maar de bastaardnachtgalen zijn teruggekeerd. Het geluid, dat ik door het open venster hoorde, was het zachte gezang van het mannetje, bedoeld voor zijn vrouwtje. Dit is niets anders dan een zachte oefening van dat lied, waarmee hij zijn wijfje wil lokken. Hetzelfde liedje, waarmee hij haar gewonnen heeft, zal hij later voor haar zingen, gedurende de lange avonden, als zij op haar nest moet blijven zitten.

Zoo gauw ik mijn kopje thee uitgedronken had, ging ik in den tuin om te luisteren. Ik geloof, dat ik even lief het gezang van

PAPOEA VAN WINDÈSI IN EEN ÉENVLERKSPRAUW.

den bastaardnachtgeaal hoor, als dat van den nachtegaal. En wanneer hij zich aan het oefenen is, gedurende de eerste dagen van April, en zijn teedere tonen zoo gedempt zingt, opdat het geheim van zijn liedje niet zal worden onthuld, is er geen vogel in Engeland, die kan wedijveren met de liefelijkheid van dat geluid.

Deze herhaling van zijn melodie geschiedt slechts gedurende een paar dagen. Dan barst hij uit in de vrije, open tonen van zijn bruiloftslied; daarom wenkte ik Georgina om in den tuin te komen en naast mij te gaan zitten, waar we samen luisterden naar de jubelende muziek van zijn beloofde serenade. Wanneer hij een phrase zong, die hij mooi scheen te vinden, placht hij die twee of drie keer te herhalen, en bij elke gelegenheid wat luider, als om zijn stem volkomen te leeren beheerschen.

„Het is bijna even goed als de nachtegaal,” zei Georgina.

„Het is beter,” zei ik, — „er is bijna geen enkele treurige noot in zijn geheele lied.”

„Onze mooiste liederen,” citeerde zij, — „zijn die, welke uiting geven aan de treurigste....?”

Er moet wel veel van de vrouw in Shelley zijn geweest, en het was alléén de vrouw in hem, die zulk een couplet als dit laatste kon schrijven. Zijn het voornamelijk de vrouwen, die vreugde vinden in droefheid? Ik weet er niets van.

„Hoor jij de nachtegaal het liefst?” vroeg ik.

„Ja,” zei ze.

Misschien komt het omdat vrouwen 's nachts vaak wakker liggen. Mannen ontwaken vroeg. En dan is het meestal, dat de bastaardnachtgeaal zingt, wanneer de zon schijnt aan den vroege morgenhemel.

Wanneer eenmaal zijn lier gestemd is, dan zingt de bastaardnachtgeaal eigenlijk pas. Hij wil liever niet gezien worden, als hij aan 't oefenen is van zijn lied. Hij verbergt zich in de bladerrijke schuilhoekjes van de haag, maar zoolang je hem niet ontdekt, zal hij je vlakbij laten komen om te luisteren. Wij zaten op twee meter afstands van hem, dien middag.

Hij krijgt meer moed, naarmate de lente vordert. Het is ook zijn gewoonte zijn gezang te zingen, als hij de plaats van zijn wijfje inneemt op het nest, om zoo den tijd te verdrijven, dien hij op de eieren moet zitten. Toen ik dat gezang, nu vier jaar geleden, voor 't eerst hoorde, gluurde ik in de groene haag en vond hem daar alleen op het nest, luid zingende om het uur van plichtsbetrachting te vervroolijken.

En als ik nu een gedachtenlooze jongen was geweest, wat had hij dan niet kunnen lijden door zijn dwaasheid? De mensch moest zich buiten deze zaken houden. Ik bemoeide me nooit met Georgina, toen Diana geboren werd.

23 April. — Het is dit jaar bij ons een buitengewoon vroege lente geweest. Ongeveer midden Maart was de haag om den tuin bedekt met een groen waas, waar de iepen en beuken hem tegen den wind beschermd hadden. Juist in dezen tijd, op een dag toen de zon zoo helder scheen, als om je te doen vergeten hoe nog kort geleden het winterkleed over het land was uitgespreid geweest, ontmoette ik de eerste vlinder in het kleine laantje, dat naar mijn boomgaard leidt. Wat ben je dankbaar voor zulk een ontmoeting! Het verwondert me niets, dat sommige menschen zóó door de heerlijkheid der eerste lenteboden overweldigd zijn, dat ze zich haasten het aan de dagbladen te schrijven. Ze zijn er ongetwijfeld trotsch op, dat zulk een eer hun gegund is. Het was dan ook het eerste wat ik Georgina vertelde, dien avond, toen ik thuis kwam voor de thee.

„Ik heb een vlinder in de laan gezien,” zei ik, zoodra ik de deur geopend had. Niets minder dan een belofte zou me gebonden hebben dit voor mezelf te houden, en de natuur eischt niet

zulk een belofte van den mensch. Ze geeft u haar geheimen en ge moogt het de geheele wereld vertellen, als ge 't prettig vindt. En wat vindt iedereen dat prettig! maar ik wou, dat Georgina hem óók gezien had.

En nu zijn we nog in April en klaagt ze al, dat enkele gele narcissen reeds verwelkt zijn. Ik laat den tuin aan haar over. De bosschen en de velden zijn méér dan genoeg voor mij. Een mensch zou inderdaad studie kunnen maken van één enkele heg, waarin hij genoeg belangwekkends zou vinden om hem gedurende zijn geheele leven bezig te houden.

Natuurlijk bewerkt Georgina niet zelf den geheelen tuin. We hebben een geschikten tuinman. De vorige predikant van Bramlingham had hem in dienst, en toen ik het ambt overnam, kon ik het niet met mijn geweten overeen brengen, hem weg te zenden. Niet dat we hem niet noodig hebben, maar ik kan me er niet toe brengen van zijn gezicht te houden. Hij is ongetwijfeld beleefd en gewillig genoeg, en wanneer ik die kleingestige vooroordeelen in mijn ziel voel opkomen moet ik worstelen met mezelf om ze er onder te houden. Niemand moest een ander veroorzaken om zijn uiterlijk. Hij kan wel trekken geërd hebben, die niets geen betrekking hebben op den geest, hem door God gegeven. Ik weet zeker, dat Hodgins in den grond een uitstekend mensch is.

Maar vreemd genoeg voel ik, dat Georgina dezelfde meening is toegedaan als ik. En bovendien ook om dezelfde reden. Ze houdt niet van zijn gezicht, maar heeft me nooit verteld, dat ze niet van den man houdt. Misschien is het alleen maar mijn vooroordeel, dat me zegt, waarom het zoo is. Ik herinner me alleen nog een kort gesprek, dat we eens hadden, spoedig nadat we naar Gramlingham waren gekomen.

„Wat is het?” vroeg ze me, — „dat Hodgins tot zoo'n leelijken man maakt?”

„Is hij leelijk?” zei ik. „Ik zou zoo denken, dat hij goede trekken heeft.”

„Dat weet ik,” antwoordde ze vlug, — „zijn trekken zijn goed, bijna te goed voor de klasse menschen, waartoe hij behoort, maar wanneer hij me aankijkt moet ik altijd denken, hoe leelijk hij is.”

„Maar daarom kun je toch wel van hem houden, Georgina?” vroeg ik.

„O zeker,” antwoordde ze dadelijk, — „maar herinner je je Acres nog — den tuinman, dien we thuis hadden vóór we trouwden. Je moet hem wel eens gezien hebben als je kwam.”

„Bedoel je dien leelijken vent,” zei ik, — „dien man met een rooden knevel en een neus, die niet heelemaal recht was?”

„Ja, — maar hij was zoo'n prácht mensch,” zei ze. Misschien is het alweer mijn vooroordeel. Misschien bedoelde ze heelemaal niets met die vergelijking.

De leeuweriken in onze weiden hebben reeds gepaard. De troepen zijn verbroken en ik weet, dat we op den rand van den zomer zijn. Dezen morgen vroeg — de dag ontwaakte grijs en stil — zag ik een leeuwerik, die boven den nevel probeerde te stijgen, die over het veld hing. Maar de atmosfeer was te zwaar, zelfs voor zijn licht hartje. Hij steeg ongeveer dertig voet boven den grond en trachtte met slaande vleugeltjes en een trillend lied zich boven den nevel te verheffen in den zonneshijn daarboven. Maar hij kón niet. Na een moedige worsteling zonk hij terug in het gras van de weide, en ik zag hem niet weer. Het herinnerde me aan de dagen, wanneer ik me overmand voel door gedruktheid. Het herinnerde me aan de dagen, wanneer ik overwonnen ben, zonder zelfs een enkele poging gedaan te hebben boven den nevel uit te komen. Inderdaad, er zijn boeken in de vlietende beekjes; er zijn preeken in de steenen, en al de lessen, die ik ooit geleerd heb, heb ik gevonden in de hegen en in de velden.

Verleden jaar zag ik een steenvalk zweven boven onzen boomgaard. Georgina was bij mij.

„Ze heeft geen goeds in den zin,” zei ik, en toen hij neerplofte steeg een leeuwerik ijlings uit een toef roodende zuring omhoog. IJlings steeg hij op met de valk achter zich. Georgina greep mijn hand, die ze stijf vastklemde.

„Waarom?” fluisterde ze, en ik geloof, dat ik alle vragen weet, die in haar omgingen. „Wat heeft de arme, kleine leeuwerik gedaan?”

Maar ik antwoordde niet dadelijk en gespannen sloegen we de jacht gade. Met al de kracht van zijn vleugels trachtte het machtige dier boven den leeuwerik te zweven. Op zulk een hoogte, dat we onze hoofden terug moesten werpen om te kunnen zien, slaagde hij er in. Daar beneden fladderde de leeuwerik met trillende vleugeltjes. Ik geloof, dat we toen beiden onzen adem inhielden. Wéér plofte hij neer, maar met een snelle vlucht verdween toen de leeuwerik uit zijn bereik, klapte zijn vleugeltjes dicht, en liet zich als een steen vallen in het hooge gras van de weide, waarin hij in een oogenblik verborgen was.

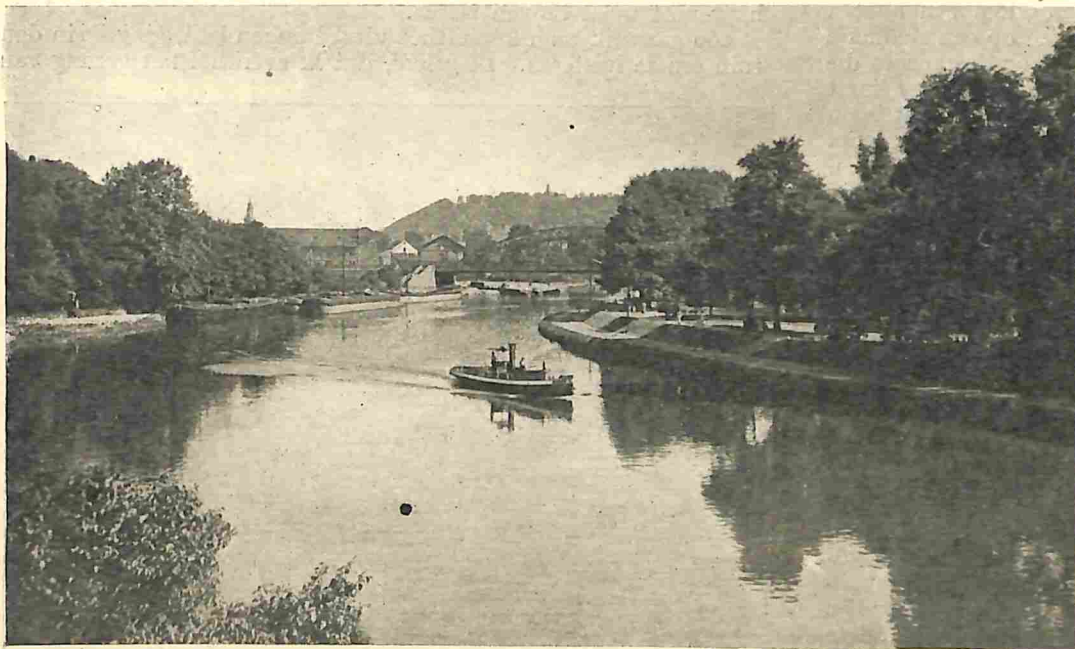

Foto Leipziger Presse-büro.

IN HET VEELBESPROKEN SAARGEBIED. HET SAARDAL BIJ SAARBRÜCKEN.

(Wordt vervolgd).